

מתיידדים עם המילים

אתם עומדים לקרוא את הסיפור "החנוכיה שלא דלקה". הכירו מילים המופיעות בו.

קראו את המשפטים שלפניכם, כתבו את הפירוש של כל אחד מהמילים ומהביטויים המוזגשים בהם, וחברו להם משפטים משלכם.

א. ישנם ילדים שחושבים שאין להם **מְגֵרְעוֹת** ולכן הם מתנהגים בהתנשאות כלפי אחרים.

ב. אבי החליט להעניק לי דמי כיס **טִיפִין טִיפִין** מדי שבוע, ולא את הכול בחודש.

ג. בכל פעם שאני מוצא משהו בבית, אני עסוק ב**לֶךְ וְשׁוֹב** בין החדרים.

ד. למרות ניסיונותיו הרבים של השחקן הראשי, **לֹא עָלָה בְּיָדוֹ** להבקיע שער בכל המשחק.

ה. לאחר מותו של סבי, **עָנְנָה כְּסֵתָהּ אֶת פְּנֵיו** של אבי למשך זמן רב.

החנוכיה שלא דלקה

(רשם משה רבי, מפי הרב יוסף משאש ממרוקו).

בימי רבי אברהם אבן עזרא (ראב"ע) חי בפאדובה שבאיטליה עשיר אוהב מצוות וטוב לב. מגרעת אחת הייתה בו: כשלווה כסף, לא אהב לפרוע את חובו במועד. תמיד היה דוחה את בעל החוב בלך ושוב, וכשכבר שילם, היה נותן טיפין טיפין. כחודש ימים לפני חנוכה בא אליו בעל חוב ותבע ממנו את חובו, אך האיש דחה אותו בלך ושוב. בעל החוב התחנן לפניו: "אני זקוק לכסף, ולך יש כסף רב. מדוע לא תפרע את חובך?"

הדבר הגיע לאוזני ראב"ע, והוא ציווה על העשיר לשלם את חובו בבת אחת, ככתוב בתורה. אך העשיר לא שם לבו לדברי ראב"ע ולא פרע את חובו.

כשבוע ימים לפני חג החנוכה פגש ראב"ע את העשיר אצל הצורף וראה אותו מזמין חנוכיה יקרה, משובצת אבנים יקרות. פנה ראב"ע אל העשיר: "יפה מאוד

שאתה מחבב מצוות, אך בכסף של החנוכייה המהודרת אתה יכול לפרוע את חובותיך, וזו מצווה חשובה ביותר. "העשיר לא שם לבו לדברי רבי אברהם והזמין את החנוכייה אצל הצורף. אמר ראב"ע: "אני מתפלל שהמלאך מחבב מצווה יילחם בך," ופנה לדרכו.

בערב חנוכה בא העשיר לצורף וביקש לקחת את החנוכייה. הצורף ביקש התשלום המלא, אך העשיר ניסה לדחותו. "אשלם לך בעוד חודש." הצורף סירב להצעה, וכשלא קיבל תשלום, לקח את החנוכייה המהודרת לביתו והדליק בה נר ראשון של חנוכה. העשיר לא רצה לוותר על החנוכייה, ולמחרת שילם לצורף את מחירה ויקחנה לביתו בשמחה. מילא העשיר את הגביעים שמן ויברך בקול רם את ברכות חנוכה, וכשרצה להבעיר את הפתילות, לא דלקו. ניסה פעמים אחדות אך הדבר לא עלה בידו. ניסו גם בניו להדליק את החנוכייה ולא הצליחו. עננה כיסתה את פניו.

למחרת מיהר לביתו של סעדיה, רב העיר, וסיפר לו את אשר אירע לו ולחנוכייה שלא דלקה. הרב, שלא האמין למשמע אוזניו, הלך עם העשיר לביתו, ניסה להדליק את החנוכייה ולא הצליח. החנוכייה לא דלקה. שאל הרב את העשיר: "ממי קנית את החנוכייה? האם לחש מישהו איזה לחש או כישוף בזמן הקנייה?" שלח הרב להביא את ראב"ע, ויחד הלכו לבית העשיר. ניסה ראב"ע להדליק את החנוכייה ונכשל. אמר ראב"ע: "נראה שתפילתי נתקבלה. מאחר שהייתי אצל הצורף כשהזמין את החנוכייה וידעתי כי העשיר לא פרע את חובותיו, התפללתי שהמלאך של מחבב מצווה יילחם בו. מאחר שתפילתי נתקבלה, הוא חייב לקיים את מצוות התורה ולפרוע כל חובותיו." העשיר הוכרח לשלם את חובותיו, קרא לבעלי החוב ופרע את חובו במלואו. אז חזר והדליק את החנוכייה ברוב שמחה ופאר.

משימות

1. מיהן הדמויות, מהו המקום, ומהי התקופה המוצגים בסיפור?
2. מה היה חסרונו העיקרי של העשיר? וכיצד התנהג כלפי הזולת?

3. היכן פגש ראבי"ע את העשיר? מה ציווה עליו, ומדוע?
4. כיצד הגיב העשיר לציווי הראבי"ע? מה אפשר לומר על תגובתו?
5. ראבי"ע כעס על העשיר כי לא החזיר את חובו ובזבז את כספו. מה "איחל" לו?
6. מצאו לפחות שני מנהגים הקשורים לחנוכה, המוזכרים בסיפור.
7. השלימו את הטבלה במחברת.

תכונה	מעשה/התנהגות	הדמות
		ראבי"ע
		העשיר
		רב העיר סעדיה

8. "מוֹדָה וְעוֹזֵב – יִרְחֵם", כלומר אם מישהו עושה מעשה רע ומתחרט עליו, הדבר נסלח. כתבו כיצד מתחבר ביטוי זה לסיפור שלנו.

9. לֹוּהַ הוא מי שמקבל, ואילו הַמְלִיָּה הוא מי שנותן.
א. בנו מילים מהשורש ש-א-ל ומהשורש ש-כ-ר, ורשמו אותן בטבלה.

ש-כ-ר	ש-א-ל	ל-ו-ה	
		לוֹוָה	המקבל
		מְלִיָּה	הלוקח

ב. השלימו את המשפט שלפניכם באחת המילים שבטבלה..

אחי ____ דירה, משום שאין לו כסף לקנות אחת.

הידעתם?

כאשר לֹוּיִם משהו, מחזירים משהו שווה-ערך. למשל, לווים כסף, קמח, סוכר... לעומת זאת כאשר שׁוֹאֲלִים משהו, מחזירים את הדבר שלקחנו בדיוק. למשל, שואלים ספר, צלחת, כיסא.

ייחודה של יוצרת – רחל

אתם עומדים לקרוא משיריה של המשוררת רחל. הכירו מילים המופיעות בהם. קראו את המשפטים שלפניכם, כתבו את הפירוש של כל אחד מהמילים ומהביטויים המוזגשים בהם, וחברו להם משפטים משלכם.

1. **מעולם** לא הצלחתי לצבור את מרב הנקודות במשחק המחשב הזה.
2. מאחר שהודיעו על יציאה מוקדמת לטיול, ה**שְׁכַמְתִּי** לפני הזמן.
3. הכורמים עבדו **בְּזַעַת אַפִּים** כדי לסיים את העבודה הקשה בכרם.
4. חשוב לשהות הרבה בצל בימי הקיץ ה**יוֹקָדִים**.
5. אמי עוֹרְקֶת דִין, יש תקופות שהיא **עֲמוּסָה** בעבודה ומגיעה מאוחר הביתה.
6. הקוצרים נוהגים לקשור **אֶלְמוֹת** ביבולים בשדה וגם להשאיר לעניים.
7. במסיבת יום הולדתי הפתיע אותי חברי **כִּשְׁנָתָן קוֹלוֹ בְּשִׁיר** וזימר לי שיר שחיבר.
8. **פְּאֲרָתִי** את אחותי בפני חברותיה על שקיבלה מדליה בתחרות.
9. בזמן המלחמה לא שמעו החיילים את אזהרת המפקד ולקחו מן ה**שְׁלָל**.
10. לאורך כל המסע **כָּבֵשְׁנוּ** את השביל הארוך עד שהגענו למעיין.
11. כשאחזור הביתה, יישמעו קולות ה**גֵּיל**, משום שהצלחתי במבחן.

כמעט כל שיריה של רחל נכתבו בשש שנותיה האחרונות. שירתה הייתה כעין אוטוביוגרפיה של אדם הנוטה למות, העושה את חשבון עם זיכרונותיו, עם אהבותיו ועם אכזבותיו, ומפני שיש קשר הדוק בין שיריה לבין חייה, ראוי לקרוא על חייה כדי להבין את שיריה.

עבודה בקבוצות

בשירי רחל ניכרת אהבתה לנופי ארץ ישראל, ובעיקר לצפון הארץ, כגון: הגולן, הגליל והכינרת. נצא בעקבות רחל.

1. התבוננו במסלולי טיול שונים הנמצאים באינטרנט או בחוברת תיירות.
2. תכננו טיול ליום אחד לצפון הארץ, לשניים מהאתרים שהוזכרו בשירת רחל. בתכנון הטיול התייחסו להיבטים האלה:
שעת יציאה; קהל היעד (הורים – משפחה – כיתה – חברים); סוג הטיול (טיפוס הרים – משפחות – רגלי); אוכל (כריכים – מסעדות – חיק הטבע); סקירה קצרה על ייחודיות האתרים; שעת חזרה.

ואולי לא היו הדברים... / רחל

ואולי לא היו הדברים מעולם,

אולי

מעולם לא השכמתי עם שחר לגן,

לעבדו בזעת-אפי?

מעולם, בגמים ארזים ויוקדים

של קציר,

במרומי עגלה עמוסת אלמות

לא נתתי קולי בשיר?

מעולם לא טהרתי בתכלת שוקטה

ובתם

של כנרת שלי... הוי, כנרת שלי,

ההיית, או חלמתי חלום?

תרפ"ז

משימות

1. לשיר שלושה בתים. תארו את הפעולה בכל בית.
2. כל בית מסתיים בשאלה המעלה ספק. מה משמעותם של ספקות אלה? כתבו את השאלות בלשונכם.
3. השיר נכתב בשנותיה האחרונות של רחל, כשהייתה חולה ולא יכלה לרדת ממיטתה, אולם הפעולות שהיא מתארת בשיר, קשורות לתקופת העבר שהייתה היפה בחייה. לאור זאת הסבירו את השאלות המביעות ספק.
4. הספק הוא מוטיב מוביל לאורך כל השיר. הוכיחו אמירה זו.
5. הביטוי "תכלת שוקטה" הוא דימוי. הסבירו אותו.
6. העשייה המתוארת בשיר יכולה להיראות בעינינו כיום כחוויה לא נחשקת. קראו באינטרנט על העלייה השנייה, הסבירו את יחסה של רחל לעבודה החקלאית ואת אהבתה לארץ ישראל.

אֵל אֶרְצִי / רַחֵל

לא שָׁרַתִּי לָךְ, אֶרְצִי,
וְלֹא פָאֲרַתִּי שְׁמֶךָ
בְּעֲלִילוֹת גְּבוּרָה,
בְּשִׁלַּל קִרְבוֹת ;
רק עַץ – יְדֵי נָטְעוּ
חוֹפֵי יַרְדֵּן שׁוֹקֵטִים.
רק שְׁבִיל – כְּבִשׁוֹ רַגְלִי
עַל פְּנֵי שָׂדוֹת.

אָכֵן יִדְלָה מְאוֹד –
יְדַעְתִּי זֹאת, הָאֵם,
אָכֵן יִדְלָה מְאוֹד
מִנְחַת בְּתוּךְ ;
רק קוֹל תְּרוּעַת הַגִּיל
בְּיוֹם יְגֵה הָאוֹר,
רק בְּכִי בְּמִסְתָּרִים
עָלִי עֲנִיךְ.

תל-אביב, תרפ"ו

משימות

1. למילה **מְנַחָה** כמה פירושים: מתנה, שי, תרומה.
- איזה פירוש, לדעתכם, מתאים ביותר לשיר? הסבירו מדוע.
3. הבית הראשון כולל את הדברים שהמשוררת לא עשתה ואת הדברים שהמשוררת כן עשתה. כתבו אותם בטבלה.
4. מדוע, לדעתכם, היא מספרת, קודם כול, על הדברים **שלא עשתה** למען הארץ?
5. מהו **המסר המרכזי** שמעבירה רחל בשיר "אל ארציי"?
  - א. כישלונה של המשוררת לתרום לארץ
  - ב. ניסיונותיה השונים של הדוברת לבטא אהבתה לארץ
  - ג. ביטוי אהבת הדוברת לארץ
  - ד. התרומה לארץ אינה קשורה לגודל המעשה
6. א. העתיקו מילים המתארות מקומות בארץ.
ב. העתיקו מילים המתארות את הטבע.
7. אילו מילים חוזרות בשיר? העתיקו אותן, והסבירו מדוע הן חוזרות.
8. בבית המשוררת מגישה מנחה לאם ומצטערת על דלותה.
  - א. מי היא האם?
  - ב. מי היא הבת?
  - ג. מהי המנחה? (קראו שוב את הבית הראשון.)
9. האם לדעתכם, המשוררת עשתה הרבה או מעט למען ארצה? נמקו את תשובתכם
10. בשיר יש הרגשה של עצב, העצב מבוטא בדימויים. והעתיקו אותם.
11. רחל מרמזת לנו בשירה על שתי דרכים שבהן אפשר לפאר את המולדת שלנו. מהן שתי הדרכים האלו?
12. יש הטוענים שכדי לעשות דברים למען הארץ לא חייבים להיות גיבורים או מבוגרים. כל אחד יכול לתת משהו. הביעו את דעתכם על טענה זו.

כְּנֶרֶת / רַחֵל

שֵׁם הָרִי גוֹלָן, הוֹשֵׁט הַיָּד וְגַע בָּם! –
בְּדַמָּה בּוֹטַחַת מְצוּיִם: עֶצֶר.
בְּבִדּוּדוֹת קוֹרְנֵת נָם חֶרְמוֹן הַסָּבָא
וְצִנָּה נוֹשָׁבֶת מִפְסָגֶת הַצָּחוֹר.

שֵׁם עַל חוֹף הַיָּם יֵשׁ דָּקָל שֶׁפֶל צְמָרֶת,
סְתוֹר שֵׁעַר הַדָּקָל כְּתִינוּק שׁוֹבֵב,
שֶׁגֶלֶשׁ לְמִטָּה וּבְמִי כְּנֶרֶת
מִשְׁכָּשֵׁד רַגְלָיו.

מָה יִרְבוּ פְּרָחִים בְּחֶרֶף עַל הַכְּרֶךְ,
דָּם הַכְּלִיִּית וְכֶתֶם הַכְּרֶכֶם,
יֵשׁ יָמִים – פִּי שֶׁבַע אֶז יֶרֶק הַיָּרֵק,
פִּי שֶׁבַעִים תְּכַלֶּה הַתְּכַלֶּת בְּמָרוֹם.

גַּם כִּי אֲנֹרֵשׁ וְאֶהְלֵךְ שְׁחוֹת,
וְהִיָּה הַלֵּב לְמִשׁוֹאוֹת זָרִים –
הָאוֹכֵל לְבָגֵד בָּדָד, הָאוֹכֵל לְשֹׁכֵחַ
חֶסֶד נְעוּרִים?

תל אביב, תרפ"ז

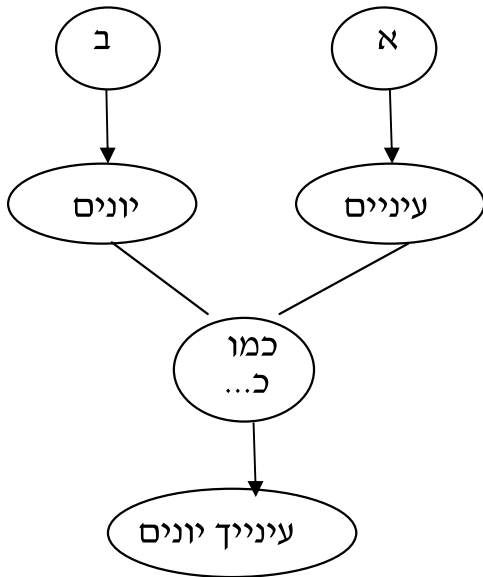
* הַכְּרֶךְ – שְׁמוֹ הָעֵרֶבִי שֶׁל הַתֵּל שֶׁל בֵּית יֵרַח, לִיד הַמוֹשְׁבָה כִּינֶרֶת.

משימות

1. למי המשוררת פונה בשירה? הוכיחו את תשובתכם על-פי השיר.
2. מהם המקומות והצבעים המוזכרים בשיר בכל בית? חשבו מה הם מביעים.
3. א. כיצד נראה החרמון בעיני המשוררת?
ב. חפשו במקורות מידע, כיצד הוא נראה כיום.
ג. מה האווירה בבית המתאר את החרמון? מה משדות המילים **עָצָר**, **צָנָה**?
4. בשיר מופיעות **פעולות חשבוניות** המתארות **הגְדָלָה**. מצאו והעתיקו אותן. מה לדעתכם הן מוסיפות לשיר?
5. איזו מערכת יחסים מתוארת בבית האחרון? היכן עוד פגשנו מערכת יחסים כזו?
6. קראו במקור מידע את הביוגרפיה של רחל המשוררת. במה השיר קשור לחייה האישיים? הסבירו את תשובתכם.
7. מילה אחת חוזרת ברוב הבתים בשיר. מה היא? מה מביעה החזרה עליה?
8. לכל אחת מהמילים שלפניכם כתבו מילה מנוגדת.
צָנָה, דְּמָמָה, בְּדִידוּת, צָחור, לְשֹׁפֵחַ
9. העתיקו את ה**דימויים**, והסבירו את משמעותם.
10. מצאו תיאורי **האנשה** בשיר. את מה מאנישה המשוררת בשיר?

המטפורה נקראת בעברית **השאָלָה**. מטפורה היא ציור לשוני, שבו משתמשים במושג אחד במקום מושג אחר, כדי להדגיש את הדמיון בין שני המושגים.

דוגמה:

א. היונה מסמלת שלום, טוהר ותמימות.

ב. אם רוצים להדגיש שהעיניים מצביעות על תמימות וטוהר מחברים יחד את 'א' + 'ב'.

בשיר ארבעה בתים. בשלושה מהם מתוארות תמונות מנוף הכינרת. בכל בית מתוארת תמונה אחת קטנה, שבמרכזה **מטפורה** אחת. בבית האחרון מובעות מסקנות המשוררת. תארו את תמונה בכל בית.

12. השיר מסתיים בשאלה רטורית: **"האוכל לבגד בך, האוכל לשכח חסד נעורים?"**

א. הסבירו בלשונכם את השאלה.

ב. מדוע, לדעתכם, מסיימת הדוברת את השיר בשאלה זו?

מתייזדים עם מילים

אתם עומדים לקרוא את הסיפור "משפט הביצה" מאת חיים נחמן ביאליק.
הכירו מילים המופיעות בו.

קראו את המשפטים שלפניכם, כתבו את הפירוש של כל אחד מהמילים
ומהביטויים המודגשים בהם, וחברו להם משפטים משלכם.

1. יניב חזר מאוחר הביתה. אביו דרש ממנו לספר היכן היה, ולא להִכָּחַד מִמֶּנּוּ דבר.

2. זמן רב ביקשתי לנסוע ללונה-פארק עד שאמי נִאֲוָתָה לי.

3. רוני לא שכח ללמוד למבחן במדעים. אך במהלך המבחן התקשה לענות ויצא מהכיתה פְּפִחֵי נֶפֶשׁ.

4. יש לי הרגשה שכל מה שסיפרו לי היה לא מדויק, מטרותם הייתה לְתַעֲתַע בי כדי שאבזבז את כספי.

5. בכל פעם שאני מבקש מאחי לשחק במחשב, הוא אֵינּוּ מִקַּל בעניין, ועלי לשכנעו שעות ארוכות.

6. השליח נתפס בדרכו לביצוע המזימה וסיפר לחוקריו כל שידע ולא הִפִּיל דָּבָר.

7. הַשְּׁתֵּאִיתִי כששמעתי שהבחור המצטיין הפליל את חברו.

8. החייל לא חָת מפני מפקדו כי ידע שדובר אמת הוא.

9. הוֹשֵׁת עליו עונש מוגזם, ולכן עליו לערער על פסק הדין.